

Utrecht-West

Concretisering visie Landbouw: ontwikkeling KPI-set

Visiedocument Adviesgroep Landbouw,
Utrecht, 2023

Concretisering visie Adviesgroep Landbouw Utrecht-West: ontwikkeling KPI-set

N.B. Dit document dient gelezen te worden in samenhang met de visie
'Samen met boeren werken aan het Utrecht-West van de toekomst'

juni 2023

Niets uit deze uitgave mag worden verveelvoudigd, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand, of openbaar gemaakt, in enige vorm of op enige wijze, hetzij elektronisch, mechanisch, door printouts, kopieën, of op welke andere manier dan ook, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever.

Inhoud

Inleiding	4
1. Uitgangspunten bij aanvang	4
2. Speerpunten en beginselen	5
3. Concretisering met behulp van Kritische Prestatie indicatoren (KPI's)	6
4. Overige aanbevelingen	7

Inleiding

De Adviesgroep Landbouw van de Gebiedscommissie Utrecht–West formuleerde zomer 2022 een eigen visie op de toekomst van de landbouw. De integrale versie is bijgevoegd in het document “Samen met boerenondernemers werken aan het Utrecht–West van de toekomst”.

De Adviesgroep nam daarbij in acht:

- Belangrijk is dat de overheid bij het doen realiseren van maatschappelijke doelen uitgaat van het sturen op doelen in plaats van op maatregelen; overheden moeten zorgen voor realistische, op langere termijn constante doelen die gaan over het “wat”. De agrariërs vullen in op welke wijze in de praktijk en concreet die doelen worden gehaald.
- De uitdagingen betreffen:
 - minder NH₃, NO_x en CO₂ uitstoot;
 - betere bodemkwaliteit;
 - waterkwaliteit en waterkwantiteit op peil houden (c.q. brengen);
 - meer biodiversiteit.
- Dat het resultaat concreet, duurzaam en doelgericht zal zijn als het van onderop komt.

De Adviesgroep maakt de visie, concreet met behulp van het systeem van KPI's (kritische prestatie indicatoren). De Adviesgroep wil daarmee zo spoedig mogelijk starten en wil dat doen in samenwerking met de provincie en andere instanties. De Adviesgroep doet op basis van haar visie een aantal aanbevelingen. Zij verzoekt de provincie om deze aanbevelingen over te nemen. Deze nota is een concretisering van de bijgevoegde visie.

1. Uitgangspunten bij aanvang

In de visie van de Adviesgroep Landbouw staan de volgende uitgangspunten – hier samengevat – als volgt geformuleerd:

- Zélf de schouders zetten onder het vormgeven van de toekomst.
- De landbouw als de motor van een economisch, maatschappelijk en sociaal netwerk in het landelijk gebied.
- Diversiteit in ondernemerschap is een kwaliteit. Agrariërs verschillen sterk in type bedrijfsvoering en visie op de toekomst. Individuele uitgangssituaties lopen bovendien sterk uiteen. Er is daarom niet één eenduidige visie te formuleren, die voor elke boer kan gelden.
- De melkprijs blijft voor het verdienvermogen een onmisbare en stevige basis.
- Uitdagingen liggen op het vlak van grondgebondenheid, kringlooplandbouw, vermindering van de uitstoot van broeikasgassen en stikstofverbindingen, beheer van natuur en landschap etc.
- Sturing op het wat, niet op het hoe. De boer is in staat, ieder op zijn of haar eigen wijze, om zelf maatregelen te nemen bij de gegeven doelen. Dat betekent sturing op doelen, niet sturing van bovenaf op concrete maatregelen.
- Via gebiedsprocessen zijn oplossingen voor een polder of voor een samenstel van polders te realiseren. Van onderop vormgeven van oplossingen is essentieel voor het besef van eigenaarschap en het bereiken van resultaat.

- Perspectief op een goed verdienvermogen en voldoende ontwikkelingsruimte zijn uitgangspunt.
- Het is niet te voorkomen dat KPI's soms tegenstrijdig aan elkaar zijn, want bijv. soms gekoppeld aan doelen verwerkende industrie, soms gekoppeld aan natuurdoelen.

2. Speerpunten en beginselen

De Adviesgroep gaat bij deze concretisering uit van een drietal speerpunten, zonder daarmee volledig te zijn. Dat zijn:

- Grondgebondenheid
- Kringlooplandbouw in brede zin
- Medebeheer van natuur en landschap en daarmee bevordering van biodiversiteit

Hoe vult de adviesgroep deze speerpunten en beginselen in?

Grondbank

De vraag is aan welke knoppen de boeren kunnen draaien om *grondgebondenheid* waar te kunnen maken. Daarvoor dient voldoende grond (dit is landbouwgrond maar ook natuurgrond met landbouwkundig gebruik) in de directe omgeving beschikbaar te zijn of te komen. Eén van de uitdagingen daarbij is het voor de landbouw beschikbaar houden van vrijkomende gronden. De door de Gebiedscommissie Utrecht-West gegeven adviezen over de Grondbank* zijn daarbij onontbeerlijk. Zonder vrijkomende grond die aan blijvende duurzame boeren wordt toegedeeld zal er onvoldoende ruimte zijn voor extensivering.

Kringlooplandbouw in brede zin

De *kringlooplandbouw*, zoals onder andere Boerenverstand deze ontwikkelde, heeft een brede insteek. Naast de betere beheersing van instroom van producten op het bedrijf, en ook de efficiëntie in de bedrijfsvoering, is er ook aandacht voor biodiversiteit en het *agrarisch beheer van natuur en landschap*. Veel agrariërs hebben hiermee al veel ervaring opgedaan. Anderen beheren natuur en landschap, ook zonder vergoeding.

Medebeheer van natuur en landschap en daarmee bevordering van biodiversiteit

In het algemeen is de Adviesgroep van opvatting dat de boeren veel beter beloond moeten worden voor het beheer van het unieke landschap in het westelijke deel van Utrecht. Het beheer van de eigendommen van een deel van de eigendommen van de terrein beherende organisaties (TBO's) zoals Staatsbosbeheer, Het Utrechts Landschap en Natuurmonumenten kan in veel situaties uitstekend ook door boeren worden verzorgd. Voorwaarden zijn dan wel dat er langjarige afspraken worden gemaakt over de uitvoering van het beheer. Hierbij hoort een goede balans tussen kosten en baten zodanig dat het voor zowel voor de boer als ook voor de verpachter aantrekkelijk is om dit te doen.

Resultaten van het invulling geven aan deze drie speerpunten zijn onder andere;

- ✓ minder NH₃, NO_x uitstoot
- ✓ betere bodemkwaliteit
- ✓ betere waterkwaliteit
- ✓ meer biodiversiteit

3. Concretisering met behulp van Kritische Prestatie indicatoren (KPI's)

Na overleg met Boerenverstand en een provinciale vertegenwoordiging heeft de Adviesgroep zich beziggehouden met de concretisering van de eigen Landbouwisie. Er is gezocht naar mogelijkheden om al snel concrete stappen te zetten op korte termijn, zonder de andere doelen en aanbevelingen uit het oog te verliezen.

De Adviesgroep is daarbij uitgekomen bij de ontwikkeling van KPI's. Een systematiek die al bij veel boeren bekend is; en waar zij ook al mee werken vanuit een partij als Friesland Campina bijvoorbeeld. Belangrijk is ook dat de KPI's betrekking hebben op de overheidsdoelen, en dat inzichtelijk is op welke wijze deze systematiek aansluit op deze doelen.

Deze zijn:

- Agrarische bedrijfsvoering richten op de kringloopgedachte,
- Zorgen voor een goede bodemkwaliteit en evenwichtige mineralenhuishouding zowel in de bodem als in de bedrijfsvoering (mineralenbalans: wat erin komt moet er ook weer uit).
- Tevens draagt de systematiek bij aan:
 - een beperking van de uitstoot van NH_3 , NO_x ;
 - vermindering van CO_2 uitstoot per product en;
 - meer biodiversiteit.
- Verder biedt het stelsel de mogelijkheid om KPI's te ontwikkelen voor bijvoorbeeld de bevordering van dierenwelzijn.

Na overleg met Boerenverstand en de provincie komt de Adviesgroep tot de onderstaande lijst van KPI's die zij graag toegepast ziet op de landbouwbedrijven in het westelijk deel van Utrecht:

- ✓ Stikstofbodemoverschot in kg/ha omlaag.
- ✓ Ammoniakemissie in kg NH_3 per ha omlaag, te bereiken door:
 - meer weidegang;
 - eiwitarm voer;
 - laag ureumgehalte;
 - extensivering naar bepaald aantal gve per ha.
- ✓ Percentage eiwit van eigen land omhoog.
- ✓ Broeikasgasemissie omlaag. Berekenen in CO_2 equivalenten per kg melk of hectare.
- ✓ Percentage blijvend grasland omhoog.
- ✓ Percentage natuur- en landschapsbeheer.
- ✓ Percentage kruidenrijk grasland.

Enkele KPI's uit de kernset die ook bij LNV wordt gebruikt kunnen we in deze fase in dit gebied buiten beschouwing laten. Dat betreft:

- a. fosfaatbalans; wordt bij wet geregeld;
- b. milieubelasting gewasbeschermingsmiddelen; is voor grasland minder relevant dan voor akkerbouw;

- c. energiebalans; energieopwekking bij boeren kan uiteraard maar wordt qua effect ook algemeen genomen (opwekking van duurzame groene energie moeten we dus wel gebruiken bij de KPI's);
- d. waterbalans; wordt wettelijk geregeld.

De Adviesgroep Landbouw stelt voor aan de KPI's streefwaarden te koppelen met bijbehorende beloningen. De uiteindelijke streefwaarde is in stappen te behalen, waardoor agrariërs de ruimte krijgen geleidelijk toe te groeien naar het einddoel.

In Drenthe, Midden-Delfland en Noord-Brabant wordt al gewerkt met een dergelijk systeem.

De Adviesgroep roept de provincie op om op zo kort mogelijke termijn te starten met een dergelijk systematiek van KPI's. Te beginnen is met een pilot. Bij voorkeur zou een systematiek met beloningen vanaf 2024 operationeel moeten zijn.

4. Overige aanbevelingen

De Adviesgroep heeft een aantal belangrijke aanbevelingen gedaan die bij de transitie van de landbouw in ogenschouw zijn te nemen.

Samenvattend:

1. Stuur op doelen en niet op maatregelen.
2. Beloon prestaties die de agrariër levert. Dat betreft niet alleen een passende melkprijs maar ook een passende vergoeding voor de bijdrage aan het behalen van maatschappelijke doelen, zoals het beheer van natuur en landschap en klimaat. Dit via een integrale aanpak.
3. Straf koplopers die al op de gewenste manier hun bedrijfsvoering doen niet, maar beloon hen juist. Daarvan gaat een stimulans uit naar andere boeren die nog stappen te zetten hebben. Maatregelen die al toegepast worden of uitgevoerd zijn, moeten meetellen bij het te behalen resultaat.
4. Stel een bottom-up aanpak bij het vinden van oplossingen voorop. Zodoende kan eigenaarschap ontstaan en resultaat worden bereikt.
5. Financiering van aanpassing, innovatie, omschakeling, verbreding moet mogelijk zijn en moet aangeboden worden.
6. Ruimtelijke ordening moet het mogelijk maken dat erven kunnen worden aangepast en vergroot, dat bedrijfsverplaatsingen –vestiging mogelijk is en dat op aangewezen locaties extra woningen gebouwd mogen worden.
7. Stevige positie van agrarische vertegenwoordigers in gebiedsontwikkelingen; gelijkwaardige en evenwichtige positie t.o.v. andere gebiedspartners.
8. Hanteer het stelsel van kritische prestatie indicatoren (KPI's) voor alle opgaven in het landelijk gebied. Boeren hebben al veel ervaring met dat stelsel en dat sluit daarmee aan op de bedrijfsvoering van de boer. Bovendien geven de KPI's een goede indicatie van de vorderingen die een boer al gemaakt heeft en nog gaat maken met de verduurzaming van zijn of haar bedrijf. Biedt de KPI-systematiek aan en bepaal samen met gebied voor welke doelen deze gelden. Het instrument dient diverse maatschappelijke doelen. Uitgangspunt voor de grond is de landbouwgrond en de natuurgronden die in gebruik zijn bij de agrariër.

9. Maak het stelsel van KPI's ook aantrekkelijk voor het opnemen ervan in de gebiedsplannen die in de maak zijn.
10. Doe een nulmeting van diverse kwalificaties van de stand van de biodiversiteit in het landelijk gebied, de kwaliteit van het water etc. Beoordeel de vorderingen van de boer op het verschil tussen de nulmeting en het tussentijdse of eindresultaat.
11. Stel vast welke al genomen en nog te nemen maatregelen door de boer meetellen bij de beoordeling van de inspanningen. Wat telt er mee van de afgelopen jaren?
12. Gronden die beschikbaar komen (verkoop of verpachting) moeten in het gebied blijven en ten goede komen aan de extensivering van de landbouw.
13. Installeer een grondcommissie in elke gebiedsontwikkeling waarin alle gebiedspartijen zijn vertegenwoordigd met een onafhankelijke voorzitter; de agrarische sector heeft daarin een aandeel van 50%.
De provincie koopt gronden aan voor de grondbank. De grondcommissie handelt op basis van een grondstrategie die door de Gebiedscommissie wordt vastgesteld. *
14. Ga extern salderen voor stikstofrechten; stikstofrechten blijven in de landbouw voor de blijvers. Industrieën mogen niet profiteren van de rechten die de boer verkoopt. Stel een schot in tussen NO_x en NH₃.

* Zie advies van Gebiedscommissie Utrecht-West over grondzaken aan GS van provincie Utrecht van 6 juli 2021.

* Zie ook advies van de Gebiedscommissie Utrecht-West aan GS "Gebiedsanalyse stikstofdepositie van 14 april 2020.